

De verbeelding van de provincie Friesland

Harnassen in porselein

Jan Willem Put

‘Verbeeld een vergezicht op de provincie Fryslân in de breedste zin van het woord.’ Dat was de opdracht die kunstenaar Hans van Houwelingen kreeg van het Friese provinciale bestuur voor de kunsttoepassing in het nieuwe provinciehuis in de Friese hoofdstad Leeuwarden. Het resultaat is een ‘drieluik’ waaronder elf levensgrote porseleinen harnessen.

In het ontwerp voor het nieuwe provinciehuis van Leeuwarden, van architectenbureau Soeters Van Eldonk, zijn de oorspronkelijke achttiende-eeuwse gebouwen en de negentiende-eeuwse statenzaal behouden en geïntegreerd in de nieuwbouw. Het provinciale bestuur ziet gelukkig het belang van kunst in openbare ruimten en gebouwen en trok dan ook een ruimhartig budget uit voor de plaatsing van kunst. De opdrachtgever vroeg de kunstenaar zich te verdiepen in ‘het verhaal van Fryslân’ en van daaruit met een voorstel voor een kunstwerk te komen.

Van brons naar keramiek

Hans van Houwelingen, zelf een in Harlingen geboren Fries, kreeg zijn opleiding aan de Academie Minerva in Groningen en aan de Rijksakademie van Beeldende Kunsten in Amsterdam. Hij heeft sculpturen, munten, monumenten en stedelijke ruimten ontworpen. Tot zijn bekendste werken behoren ‘Blauw Jan’, de bronzen hagedissen in het Kleine-Gartmanplantsoen in Amsterdam, de veertig meter hoge ‘Zuil van Lely’ in Lelystad en ‘Het Tapijt’ op pleinformaat in de Utrechtse wijk Amerhof. Van Houwelingen ontwierp in 2002 de euro-munten en de huwelijksmedaille ter gelegen-

heid van het huwelijk van Willem-Alexander en Maxima. Bij de opdracht voor het provinciehuis in Leeuwarden maakte hij voor het eerst gebruik van keramiek.

Mecenaat Provinsje Fryslân

Uitgangspunt van het kunstproject voor het nieuwe provinciehuis is de nieuwe verhouding tussen politiek en kunst, waarin het mecenaat een groeiende rol moet gaan spelen. De uitvoering bestaat uit drie delen. Er wordt een permanent agendapunt aan de

1 *De harnessen in het atelier van Hans van Houwelingen*

2 *De harnessen opgesteld in het Provinciehuis van Leeuwarden*

3-4
*De barnassen in het
atelier van Hans van
Houwelingen*

Tijdens de onthulling van de harnassen door Koningin Beatrix.
links: Hans van Houweligen

vergadering van de Provinciale Staten toegevoegd voor debat over betekenisvolle investering in cultuur en kunst. Het doel is om de politieke betekenis van private verdiensten in het culturele veld voortdurend te bevragen, op te tekenen en te archiveren in een grote eikenhouten kast. Zo groeit de inhoud van de kast gedurende de jaren mee met de culturele ontwikkelingen in de provincie.

In het tweede onderdeel van het Mecenaat Provinsje Fryslân nodigde Hans van Houweligen de Chinese kunstenares Mu Xue uit om in de achttiende-eeuwse zaal van het college van Gedeputeerde Staten de dozen in de zes monumentale wandlijsten te vervangen door zes grote tekeningen. Als toekomstige historiestukken geven de tekeningen een blik op de toekomst, ver voorbij de grenzen van het eigen Friese landschap.

Alvestêden is het derde onderdeel van het ontwerp. Hans Van Houweligen legt uit: 'In het huwelijk tussen de twee gebouwen, het oude en nieuwe provinciehuis, wil ik het Friese mecenaat tot uitdrukking brengen. Tijdens mijn bezoek aan de Statenvergadering eind vorig jaar trof mij de "gestalt" van de Friese traditie, die nooit scheen te zijn verdwenen. In de grootste ruimte van het nieuwe provinciehuis worden elf witte porseleinen harnassen met gesloten vizier geplaatst, elk met een wapen van één van de Friese steden op het kuras.'

Porselein, een breekbare traditie

Hoe kwam van Houweligen op het idee om de harnassen in porselein uit te voeren? 'Ik werk nooit vanuit een materiaal. Eerst komt de idee en daaruit volgen dan vormen en het materiaal waarin het wordt uitgevoerd. Voor

deze opdracht wilde ik uitdrukkelijk iets met 'de 'Friese traditie' doen. Het oude provinciehuis zit vol traditie, maar het nieuwe gebouw moet dat nog vergaren.

Ik wilde werk maken dat over traditie gaat, maar het zelf ook kan worden. Porselein ligt dan voor de hand omdat het een traditioneel materiaal is. Een harnas heeft uiteraard vele traditionele aspecten, het refereert aan geschiedenis, het geeft het gevoel van bescherming, is statig en arrogant, stoer, maar tegelijkertijd ook kwetsbaar. De kracht van de Friese traditie komt tot uitdrukking in het harnas, die haar beschermt en tegelijk haar kwetsbaarheid toont. Traditie is de achilleshiel van de samenleving. Een harnas van porselein representeert de traditie, sterk maar ook breekbaar; als je er een klap tegen geeft lazert het in elkaar. De kwetsbaarheid van de cultuur sluit dus naadloos aan bij de kwetsbaarheid van het materiaal.'

Bloed, zweet en tranen

Om een harnas uit porselein te kunnen maken was het eerst nodig een origineel metaal harnas te vinden dat in afzonderlijke delen uiteen kon worden genomen. Van ieder los onderdeel moest namelijk een aparte mal gemaakt worden om met behulp daarvan het onderdeel uit klei te kunnen vormen. 'Dat was een hele zoektocht,' vertelt van Houweligen, 'omdat ik een harnas zocht dat er slank en elegant uitzag. Harnassen werden op maat gemaakt en de gebruikers waren vaak kort en gezet.' De zoektocht leidde naar het Legermuseum in Delft. Onder begeleiding van oud-conservator Jan Piet Puype werd contact gezocht met dr. Tobias Capwell, Curator of Arms and Armour van de fameuze Wallace Collection in Londen, waarna uiteindelijk een bruikbaar gotisch harnas werd gevonden in Duitsland, dat bovendien uit elkaar mocht worden genomen. 'De Nederlandse eigenaar stelde het aan mij ter beschikking. Een wapensmid heeft het harnas voorzichtig uit elkaar gehaald en later weer in elkaar gezet.'

Bij Koninklijke Tichelaar in Makkum zijn van de losse onderdelen van het harnas de mallen gemaakt waaruit de porseleinen on-

derdelen zijn gegoten. Hierna werd elk onderdeel geglazuurd en gebakken op zo'n 1.400 graden. Van Houweligen vertelt: 'Als de kleikorreltjes bij het bakken versmelten tot porselein krimpt het tien procent. Het was erg lastig om daarbij de vorm vast te houden zodat de delen van het harnas weer in elkaar pasten. De mensen van Tichelaar moesten alle kennis en ervaring inzetten om dat proces te controleren. Ook mochten er geen zand en oneffenheden op het oppervlak achterblijven. Op het borststuk zijn de heraldische wapens van de elf steden van Friesland ingebakken.'

Daarna moesten alle onderdelen worden bevestigd rondom een ijzeren frame, zonder iets te breken. 'Ook dat was een lastig proces. Ik ben eindeloos bezig geweest om een werkbaar frame te ontwikkelen om het harnas op te monteren,' vertelt van Houweligen, 'het moest uitneembaar, stevig en zoveel moge-

lijk onzichtbaar zijn.'

Het duurde uiteindelijk twee jaar voordat het hele kunstwerk was uitgevoerd. 'Koningin Beatrix heeft het werk op 22 mei onthuld, maar het zag er lang naar uit dat ik niet op tijd zou zijn,' beklamt van Houweligen. 'Er zijn vele stukken gemaakt die mislukt zijn. Er ligt daar in Makkum een hele container vol, een echt slagveld. Maar de mensen van Tichelaar, al viel het ze zwaar tegen, gingen de uitdaging aan en zijn stug doorgegaan tot het lukte, echte Friezen dus...'

Op de vraag of het werken in keramiek naar meer smaakt is het antwoord van Hans van Houweligen kort en krachtig: 'Nou, voorlopig even niet!'

Hans van Houweligen heeft diverse publicaties op zijn naam staan. Twee daarvan zijn: *STIFF, Hans van Houweligen vs Public Art*, uitgeverij Artimo 2004 *UNDONE*, edited by Mihneea Mircan, uitgeverij Jap Sam Books

De harnassen opgesteld in het Provinciehuis van Leeuwarden